

BOGINJE SA ŽITKOVE

BOGINJE SA ŽITKOVE

KATERŽINA TUČKOVA

Prevela sa češkog originala:
ZORICA ILIĆ

baBun

BEOGRAD

2016.

Izdavanje ove knjige pomoglo je
Ministarstvo kulture Republike Češke

Naslov originala: *Žitkovské bohyně - Kateřiná Tučkova*

© Copyright na prevod za Srbiju:

Babun

Izdavač:

Babun

Prevod sa češkog: Zorica Ilić

Lektura: Dragan Paripović

Štampa:

Bubanj štampa

Prvo izdanje
Beograd 2016.

ISBN 978- 86-83737-95-6

SADRŽAJ

Prva glava	11
Surmena	13
Dora Idesova	21
Arhiv: prvi dan	25
Bela zmijica	41
Pardubičko nokturno	55
Kateržina Šanjelka	61
Arhiv: drugi dan	70
Zajedničko nasleđe	84
Noćna vrtoglavica	98
Arhiv: treći dan	100
Jakub	108
Arhiv: četvrti dan	114
Slučaj boginje	126
Druga glava	135
Internat	137
Irena Idesova	142
Antikvarijat gospodina Oštjepke	147
Jozef Hofer	152
Teranje oluje	163

Alžbjeta Baglarova	168
Irma Gabrelova	176
Otac	195
Pismo	208
Jozefina Mahdalova	212
Magdalena Mlkva	217
Treća glava	225
Plava sveska	227
Heksenarhiv	238
Spis heksenveze Surmenova	244
Spis heksenvezefamilie Mahdalova	257
Istraživači sa specijalnim ovlašćenjima	265
Fridrih Ferdinand Norfolk	271
Četvrta glava	277
Koprvasi	279
Justina Ruharka	284
Crvena narukvica	297
Vjenceslav Rozmazal	302
Ingeborg Pitinova	312
Potočna	322
Janigena	328
Peta glava	335
Jindrih Švanc	337
Bedova	348
Epilog	353

Unutra se nije dobro videlo. Propinje se na prste da bi nosićem priljubljenim uz prozorsko okno provirila kroz zavesu koja pokriva polovinu prozora. Među razgranatim cvetovima pelargonija, koje su obično bile zavešene spolja, a danas su iz neobjašnjivog razloga bile zarobljene među staklima, bila je tama. Ali, ovde je skoro uvek tamno. Svetlost prodire kroz mali prozor samo kada je sunčan dan.

Okreće se da bi pogledala put koji vodi do njihove kuće. Surmena se kako-tako vuče, oduvek ne stoji dobro na svojim nogama, Jakub joj sigurno ne pomaže. Težak je i jasno je da uskoro neće moći sama da ga nosi.

Ponovo se okreće ka prozoru. Čini joj se da vidi noge. Izviruju iza peći, ali samo od kolena naniže. Da, to su noge obuvene u teške, crne čizme.

„Vidim noge! Tata je kod kuće!“, dovikne Surmeni. „Tata je ipak kod kuće!“

„Čekaj, pomeri se“, kaže Surmena sa Jakubom u naručju kad je konačno stigla do nje. Dlanovima zaklanja oči, pritiskajući lice uz najviše okno.

„Zaista, tamo je. Gad.“

Ispravlja se, prebacuje Jakuba na podlakticu i kaže:

„Kreni“, okreće se i čuje se kako mumla sebi u nedra: „Pijandura, teško njemu!“

Energičnim korakom kreće pored rapavih zidova od nabijene gline, a ona odmah za njenim suknjama. Šljapkaju po mokroj, raskaljanoj zemlji. Trudi se da uskače u Surmenine stope, ali ne uspeva da uhvati njen korak. Vratanca su škripnula, kliznula je kroz njih. Ostavlja ih otvorena i trči pored Surmene ka kućnim vratima. Velika aktiva se ljulja na njenim leđima a iznad nje poskakuju dve četkaste kice, sa jednom zajedničkom mašnom. Zastaje pred pragom i širom otvorenih očiju i opuštene brade, okreće se ka Surmeni. Pored vrata je cepanica, ali nedostaje sekira uvek zabijena u nju. Naduvena tela mačke i mačića ovde su očigledno ležala nekoliko sati.

„To je Micka”, kaže zapanjeno, „to je naša Micka. I mačići. Nije ni stigla da nam ih pokaže!”

Mačje telo se naduvalo kao balon, krvavi otvor na vratu je prekriven muvama. Tela mačića bi mogla da stanu na dlan – mala su i sasvim naduvena – a kada bi nagnula šaku, mogli bi da se skotrljaju kosinom sve do Hrozenkova.

„Ta ispičutura, taj zlotvor, ovo je njegovo delo!” Surmena se gušila od besa. Hvata je snažno za rame, okreće je od ove krvave scene i gura je prema vratima, unutra, u malo predsoblje.

„Obriši noge, da ne uprljaš”, kaže joj besno, a sasvim nepotrebno jer ona stoji, malo pomera noge po brisaču, okreće se da bi videla još jednom ono što je od Micke ostalo.

„Ne gledaj tamo, imaćeš jezive snove!”, govori joj Surmena i Dora brzo protrči predsobljem. U vratima dnevne sobe se sudaraju. U beskrajnog deliću sekunde u kome poslednjim korakom promakne između Surmeninog kuka i okvira vrata, svoj mali korak završava naglo, pogleda privučenog ka patosu. Među tatinim nogama leži mama, suknja joj je dignuta iznad butina a oko nje kaljuga tamne, usahle krvi. Tišina. Njih troje u vratima stoje kao kipovi.

„Naaaapoljeee!”, odjednom je preseče Surmenin visok glas kao oštar nož, čupa je tako da poskoči i udara glavom o dovratnik, trči napolje, noge se same spotiču i pravo je čudo da nije pala. Iza sebe čuje Jakubov prestrašen plač i Surmenin krik, koji se svodi na jednu jedinu reč: „Naaaapoljeee! Napolje!” I ona trči pored Micke i njenih mačića, pored drvenog plotu, protrči vratanca, trči oko kuće sve po putanji

raskvašenoj letnjom kišom, putem nadole, dalje. Trči prema Surmeninoj kući. Tamo se zaustavlja, pažljivo otvara i zatvara vratanica kapije i laganim, uobičajenim korakom ide ka klupi koja je pozadi. Sedi i, pogledom uprtim u brdo prekoputa, čeka. Vidi kako putem, kojim je upravo trčala, ide Surmena pognuta zbog Jakubove težine, ali brzo, i to tako brzo, kao što je do sada nikada nije videla. Do nje dopiru bratovljev plač i Surmenino dahtanje.

Surmena se strovali na klupu sa jednom rukom na Jakubovoj glavi, a sa drugom na njenim ramenima, tešeći je.

„Ništa, to nije ništa”, kaže.

Ali ona joj ne veruje.

Sunce je već zašlo, a od planina se prikrada tama. Sedi na klupi, a Jakubov plač se pomalo stišava, samo tu i tamo se oglasi malim, isprekidanim jecajem. Uskoro Dora čuje samo njegovo ravnomerno disanje koje povremeno prekida šmrcaje. Surmena već mirno diše, ali ruka kojom je obgrlila Dorina ramena opasana kaiševima aktovke, još uvek se trese. Na kaiševima su velike crvene ploče koje odbijaju svetlost, kako je tražila, iste kao što imaju deca odozdo, iz Hrozenkova. Mama i ona su išle po tu tašnu čak do Uherskog broda. Bilo je to prošlog leta.

Nad njenom kućom, koja je na sledećoj padini, već se smračilo, noć je nastupila iza brda u nezaustavljivom toku, kao da je neko izliva iz Bojkovica.

„Ostaćete kod mene”, kaže Surmena.

I dok ih pokriva ćebadima i prerađenim ovčijim kožama iza peći, pri čemu se toplota razliva svuda oko njih, pa i po obarenom maku u njihovim stomacima, Dora još uspeva da čuje:

„Ne plaši se, mi ćemo to zajedno da savladamo. Bićeš moj anđeo. I biće ti dobro. Videćeš.”

PRVA GLAVA

SURMENA

Dugo je mislila da je ovaj događaj uzrok svih njenih patnji. Samo, to nije počelo tada, u trenutku kada su stajali u vratima stare porodične kuće na koprvaškom brdu i gledali beživotna tela roditelja. Dora nije bila tako glupa da ne bi iz zaprepašćenih lica seljaka shvatila da je to započelo još nekada davno, tako davno gde njeno kratko pamćenje ni izdaleka ne doseže. Nisu je prevarili njihovi oboreni pogledi i reči kao: *Kakva nesrećna slučajnost* ili *Zašto se ovo desilo baš vama?! Nisu je prevarili, jer je i ona bila deo iste zajednice, osećala sa njom i sa njom disala. I ako su se trudili, ipak je do nje u jednom trenutku procurilo ono što se šapatom prenosilo iza njenih leđa, da se u stvari desilo ono što je i moralo tako nekako da se dogodi. Ovako, možda malo i drugačije, ali svakako na nesrećan način, zbog toga što je i njena majka bila boginja, a nijedna boginja nema laku sudbinu.*

Dora je shvatila da je ovo ipak prevršilo svaku meru, jer je načula da nijedna žena koja je znala tajne bogovanja nije završila pod sekirrom već više od trista godina.

„Pa onda zašto njena majka?“, pitala se neprestano, ali odgovora nije bilo. Niko nije hteo da odgovori. Kad god bi se povelala reč o tome, samo su se zaprepašćeno okretali, kao da se ona ruga pred svetim ostacima. Čutala je i Surmena.

I tako, nije joj preostalo ništa drugo nego da potisne to negde duboko u sebi, na šta se odlučila nakon nekoliko meseci. Za tim događaj-

jem je zalupila vrata i odlučila da se tome nikada, baš nikada ne vraća. Ako je i otpočelo kad je htelo, na kraju se i dogodilo, i šta se tu može.

Uostalom, bila je zaposlena. Morala je da uči da postane anđeo a pod navalom novih uzbudjivih događaja, polako i postepeno, gubila se i njena tuga. Ona – anđeo!

Slušala je ranije o njima – o dobrim anđelima koji boginjama pri nose sve potrebno i za to dobijaju nagradu. Ipak, nikada nije srela nijednog, iako se toliko puta zadržavala na padinama sa kojih je mogla sve da vidi i kod Surmene, i kod Irme i kod Katarine Hodulikove.

„Tetice, pokaži mi svog anđela! Ko je taj tvoj?” – htela je da zna, kad god su sa majkom išle tim putem. Surmena se pravila kao da nikada ništa nije čula o nekakvim anđelima. A njena majka Irena se smejala: „I ja sam boginja, a videla si nekog od njih kod mene?” – pitala je. Samo, njena majka je bila drugačija boginja, posebna. U stvari, nije mnogo bogovala, pa joj anđeli zato nisu nikoga ni privodili.

A onda je ta tajna pukla sama od sebe, otvorila se kao prezrela ljuska i najednom dala sve svoje plodove – ne samo da je saznala ko su boginjini anđeli, već je i sama postala jedna od njih.

Svet se za nju iz osnova promenio. Nekada je imala duga popodneva koja su ličila jedna na drugo sa trenucima punim dosade, u kojima život kao da je bledeo i gubio se u maglovitim obrisima. Od kada je postala anđeo, više nikada nije sedela besposlena na klupi koja stajaše na prilazu u planinsku osamu. Njeno vreme je postalo deo vremena mnogih ljudi, u kome je sada imala važnu ulogu. A tu ulogu je igrala sa ponosom, svesna tajnog predanja koje je dolazilo iz tako davne prošlosti. A koliko to seže u prošlost, to nije mogao da pretpostavi niko iz Žitkove pa ni sa Kopanjica. Svi su samo sa poštovanjem klimali glavom: „Bogovanje je prastaro, boginje su ovde oduvek.“

Odvajkada, oduvek. Dora je to dobro znala, ali ono što nije, pre nego što je postala anđeo, bilo je to da su boginje i njihova znanja takva retkost. Da drugi nemaju takve darove. Kad je bila mala, mislila je da je biti boginja samo jedan vid postojanja, da se žene naprosto dele na tetke iz pošte ili udruženja, na mlekarice ili toviteljke iz zemljoradničke zadruge i na one koje žive kao boginje. Činilo joj se da je to sasvim

prirodno zanimanje, kao bilo koje drugo. Nije ni pomislila da na drugim mestima vlada drugačije uverenje.

Tek kada je postala anđeo i videla da i ljudi sa velikih udaljenosti dolaze kod boginja za savet ili na lečenje, shvatila je njihovu posebnost. Zbog toga je sa sve većim žarom anđelovala i revnosno prihvatila sve što joj je Surmena poveravala.

„Kad stigne autobus, uvek stani blizu stanice, ne skreći pažnju na sebe, nego čekaj da ti se neko obrati. Ako te taj pita za put prema boginji, upitaj ga da li je zaista toliko glup da veruje u njihovo postojanje. Sačekaj da ti odgovori, pa ako je zbunjen, dovedi ga. Ako se vlada samouvereno, bolje se primiri, jer od njega vajde nema. Pazi se, ako su dvoje. Zapamti, ljudi ovde najčešće dolaze sa brigom sa kojom se radije bore sami, nisu im potrebni nikakvi svedoci”, često je ponavljala Surmena.

Dora je to dobro upamtila. Pažljivo bi promatrala ljude koji su izlazili iz popodnevnog autobusa što je dolazio iz Broda, a kada bi opazila nekog ko se zbunjeno okreće oko sebe, vešto bi se isprečila pred njim čekajući da je upita: „Devojčice, molim te, znaš li, možda, gde ovde stanuje boginja?”

Bilo je tu raznih ljudi, i običnih i posebnih, a gotovo uvek su delovali usamljeno i zabrinuto, no povremeno su se pojavljivali i u paru, na šta ju je Surmena posebno upozoravala. Najčešće bi to bili muškarac i žena, oboje mladi i zdravi, naizgled bezbrižni. Dora svakako ne bi pomislila da im je potrebna pomoć boginje. Do dana današnjeg se seća jednog takvog para, kojeg je srela na početku svog anđelovanja.

Par je stajao na stanici još dugo pošto je autobus otišao. Delovali su baš kao i putnici koji nisu oдавde i ne znaju put, a došli su da pronađu neku od boginja. Dora je malo posmatrala ženu koja je bila obučena kao turistkinja i koja je, s obzirom na to da je bio radni dan, izgledala dosta neobično. Naglo bi se ispravila kada bi joj se iskosa obratio muškarac koji je doputovao sa njom. On je imao šešir i dugačak mantil, a sve vreme se ponašao kao da nisu zajedno. Kod Dore su izazvali sumnju i zato je htela da nestane, ali pre nego što je stigla da se okrene, primetila je da je muškarac klimnuo a žena se posle toga uputila ka njoj.

„Devojčice, molim te, da li možda znaš gde ovde stanuje boginja?“ – obratila joj se umiljato.

Dora se malo nećkala i tobože odugovlačila, pa je onda klimnula i pokazala na vrh planine Kikule.

„To je tamo gore, u šumi. Pratite plave oznake do raskrsnice, a odatle ćete ugledati jednu kolibu, i tu stanuje boginja.“

Žena je oduševljeno zahvalila, iz džepa izvadila krunu i stavila joj na dlan. Potom se okrenula i pohitala naznačenim smerom. Nekoliko metara za njom, kaskao je i muškarac. Dora ih je pratila pogledom, sve dok joj nisu nestali iz vida zamakavši iza okuke puta koji je vodio ka podnožju belokarpatske planine.

I danas bi je zanimalo da li su to dvoje prespavali u hranilištu za divljač usred duboke šume gde nije prolazilo ništa sem jedne plave, jasno obeležene trake koja je vodila od Hrozenkova ka raskrsnici, a onda se gubila. Zanimalo ju je da li su uspeli da se vrate u selo. U svakom slučaju, poslednji autobus za Brod je odlazio u 16 i 15 i najverovatnije nisu mogli da stignu.

Ali, nisu svi putnici bili tako sumnjivi. Većinom su to bili ljudi kojima je zaista bilo potrebno Surmenino savetovanje. Uskoro je Dora to prepoznavala već na prvi pogled. Natmurena stara dama sa tašnom, bila je ovde sasvim izvesno zbog dece. Mlada devojka koja je zbunjeno stajala ispred table sa voznim redom, sigurno je došla da čuje o ljubavi. Pristizali su i ljudi koji su izgledali bolesni. Njih je Dora rado vodila kod Surmene, jer je znala da će im pomoći i da će se njihova lica brzo ozariti nečim posebnim – nadom.

Dora je već na stanici, oni traže da ih odvede do boginje, ona ih uzima za ruke i vodi gore oko groblja, pa oko njive Crne, onda šumom ka raskrsnici odakle je već mogla da vidi Surmeninu kuću na Bedovi. Pri tome je anđelovala, baš onako kako ju je Surmena naučila.

„Dugo ste putovali?“ – upitala bi i pri tom se pravila kao da joj je to palo na pamet, samo da bi se tek nešto pričalo.

„Putovanje vas nije zamorilo? Surmena će vam pripremiti čaj od bokvice, prijaće vam!“

„Zašto ste tako tužni? Nešto vas muči? Na telu? Na duši?“

Bezbroj puta je to vežbala sa Surmenom – niz mudrih i raznovidnih pitanja, i laganu nemarnost prilikom njihovog postavljanja. Naravno, Dora je sa njima pričala tokom dugog puta do vrha žitkovskih usamljenih, planinskih kuća. Ali, što su se više peli, bivali su sve opušteniji i iskreniji, a njihovo dugo potiskivanje brige izviralo je iz njih, nekada lagano, nekada i snažno, ali sa svešću da će uskoro dobiti olakšanje, da će breme svojih nerešivih muka spustiti na prag te seoske kuće, pred noge ženi koja će im pomoći u svim njihovim nevoljama. Dok su ovako pričali Dori, ovom nepoznatom stranom detetu koje će uskoro nestati iz njihovog života, otkrivali su ono što ih je tištilo. Na kraju tog puta, tamo gde se staza granala ka dvema seoskim kućama, ka Kopravcima i Bedovi i gde se sa njima pozdravljala i rastajala, Dora je o njima znala sve. Trebalo joj je samo desetak minuta da naokolo, kroz šumarak, stigne do Surmenine kuće pre nego što stigne posetilac obilazeći livadu koja je bila na zavijutku puta, da bi mogla da joj kaže sve što je saznala.

„Napred, napred”, dočekivala je Surmena gosta, pre nego što bi otvorila baštenska vrata, „dođite slobodno i ne bojte se, pomoći ću vam, od bolesti leđa, do neprilika sa tim prokletim novcem, glava puca, više ne prima? Nije važno, neće biti valjda tako loše, hajde dođite, dođite, zajedno ćemo da smislimo kako da to sredimo!”

Nije bilo ni jednog jedinog posetioca koji ne bi zapao u religiozno poštovanje pred ženom koja bi već na prvi pogled uspevala da pročita sve njihove nevolje i pre nego što bi bilo šta kazali. Oni su i dalje pokorno išli u tamnu sobu, u kojoj je vreme stajalo negde na polovini prošlog veka i gde je Surmena brzo postavljala na plotnu lonče sa rastopljenim voskom, a na sto posudu sa hladnom vodom.

„To je ono što će im pomoći najviše”, Surmena se dobrodušno smejala nakon njihovog odlaska, kada bi je Dora kasnije pitala da li one zapravo varaju ljude.

„Kada su se odlučili da dođu čak dovde, kod nepoznate stare žene, verujući u kojekakve priče da može da im pomogne, svakako su već u velikom problemu. Možda sam im ja poslednja nada. Dolaze, strahuju, sumnjaju, ali ih nada ipak vodi ovamo. Samo da znaš, češće su to ljudi koji nemaju problem na telu, već u duši. Takvima najbolje

pomažem kada prestanem da postavljam sebi nepotrebna pitanja, da li imam ili nemam sposobnost da im pomognem... Zar nisi primetila kako se rasterete kada već na pragu poveruju da imam posebnu moć? I kako zajedno idemo prema onima koji su se ustručavali da pričaju otvoreno o svojim problemima? Kaže se da vera leči sve. I oni veruju da ću im pomoći, a to se i ispuni. Sada ti je već jasno? To nije prevara, to je mudra pomoć.“

Dora je ovo prihvatila bez daljih pitanja, isto kao i Surmeninu naredbu: „O ovome ne smeš da pričaš ni sa kim. Nikome, sem meni, ne smeš da kažeš šta su ti ljudi pričali dok su dolazili i da su uopšte bilo šta sa tobom i govorili. To je tajna koja mora da ostane među nama, razumeš?“

Dora je klimnula.

„Kada bi se to otkrilo, izgubila bi se sva moć. Razumeš?“

Dora je klimnula ponovo.

„Glavno je da uvek zaboraviš sve šta su ti ljudi govorili, inače će njihova muka ubrzo početi i tebe da tišti. Obećavaš?“

Dora je, naravno, obećala, jer je u to vreme slepo slušala Surmenu.

* * *

Surmena ih je prihvatila kada je njoj bilo osam a Jakubu četiri godine, i Dora je bila sigurna da nije ni pomislila da bi mogli da odu kod nekog drugog. Tada još nije bila toliko stara da bi joj to predstavljalo teškoću, a i njeno veliko srce joj ne bi dozvolilo drugačije. Nije imala svoju decu i Dora je do dan danas ubeđena da su joj oni bili zame-na za to.

Tada, kada su došli kod nje, a to je bilo šezdeset šeste, Surmena je imala preko pedeset godina. Ali u njoj je bilo nešto zbog čega je i onda ličila na staricu. Možda je to bilo zbog kose zavijene u maramu, koju je nosila kao deo seoske nošnje, mada nikada nije bila udata, ili zbog mreže sitnih bora kojima je njeno lice bilo išpartano, ili zbog držanja tela kojim kao da je nastojala da se sakrije u sebe samu. Hodala je pogrbljena, uvučenih grudi, i to nije ličilo na hod već pre na nekakvo vrapčije poskakivanje zbog njene noge, koja bi pri svakom koraku malo klecnula, pa je izgledalo kao da skakuće. Pričala je da

joj je to uspomena na rat, kada je potrčala u šumu da se sakrije i pritom gadno povredila nogu. Nadaleko čuvena kostolomka a sama ćopa, kasnije su govorili ljudi. Eh, da je tada mogla naglo da okrene iščašenu nogu kako bi zglob došao na svoje mesto. No, uradila je što je mogla, učvrstila je nogu sa dve grane i čekala – tri dana i tri noći, sama u šumi, dok se vojska nije povukla.

Kasnije je Dora nekoliko puta posmatrala kada bi Surmena vršila takvu intervenciju. Stala bi raskoračena iznad povređenog i dubokim naklonom obgrlila njegovu butinu ili list, u zavisnosti od toga koji je zglob iščašen, pa bi onda pacijentovu nogu stavila pod mišku i svom silom je povukla, trgnula i okrenula. A povređeni bi zaurkao tako jako, da je Dora pomišljala kako umire. Onda bi najednom nastala tišina – zglob bi bio ponovo na svom mestu. Pitala ju je gde je to naučila, a Surmena se samo zagonetno smešila pri pomisli na to. Bilo je to jedino što nije naučila od svoje majke, boginje Justine Ruharke. To je naučila od hrozenkovskog grobara, tačnije, direktno od ljudi. Od mrtvih ljudi. Grobar je od svih žitkovskih boginja izabrao baš nju, jer je u seoskoj kući živela samo sa svojom mlađom sestrom Irenom. I tako ih je jedne večeri dovezao. Surmena je još iz daljine čula kako u ta tri drvena sanduka klaparaju kosti. Sanduci su bili poređani na rikši, a grobar ih je dovukao pravo sa groblja i naslagao ih u dnevnoj sobi. Palo mu je na pamet da bi Surmena mogla na njima da nauči kako se kosti uklapaju jedna u drugu. I uporan je bio u tom svom naumu, tvrdeći da je to potrebno ovom kraju, naročito sada kada je rat na pomolu. Surmena se u početku veoma ustručavala, pa su ta tri sanduka tri dana stajala u sobi. Sve kosti su bile zatvorene u njima, onako kako ih je grobar složio, dok su ona i Irena spavale na tavanu, zazirući od te sobe. Ali, grobar je dolazio svake večeri da bi proverio kako Surmena napreduje. Trećeg dana više nije izdržao – smaknuo je rajbere na sanducima i počeo da uzima bele i glinom zamazane kosti. Krenuo je jednu po jednu da ih slaže. Surmena je isprva pomislila da će se onesvestiti, ali se u njoj ipak nešto pokrenulo. Istrgla je kosti nespretnom grobaru iz ruku i počela sama da ih slaže, u meri u kojoj je tada poznavala ljudsku anatomiju. Neumorno je pokušavala da uglavi jednu kost u drugu, da ih poveže žicom istrgnutom iz ograde, sve dok ih ne

bi namestila. Najposle su se u sobi pojavila tri lepotana. I to su bila ta trojica, zbog kojih se, navodno, nikada nije udala. Nakon ovog uspeha se njena slava nadaleko pronela, pa su za nameštanja kod nje dolazili ljudi čak iz moravskog i slovačkog kraja. Nastavili su da dolaze čak i onda kada se razotkrilo da sama nikada nije uspela da namesti sopstvenu nogu.

Dora ju je oduvek pamtila takvu, hromu i povijenu. Ali ovo kao da joj nije nimalo smetalo – prema sebi je bila oštra i nepopustljiva, ne libeći se bilo kakvog fizičkog posla, čak i onda kada bi joj taj nedostatak smetao. Bila je takva i prema ostalima. Pa i prema deci.

Za tu strogost punu ljubavi Dora joj je i danas zahvalna. Jer, ona nije htela da ih sažaljeva, niti je dopuštala da klonu zbog tragedije koju su doživeli. Tih prvih dana nastavila je da radi kao da se ništa nije dogodilo, a na posao i u školu ih je poslala već sledećeg dana. Samo tih prvih nekoliko dana ju je dočekivala pred školom zajedno sa Jakubom da bi je povelu gore na Bedovu, štiteći je od sažaljivih pogleda okupljenih posmatrača i njihovih mogućih pitanja. Bio je to jedini ustupak kojim je želela da ublaži teške trenutke nakon tragičnog događaja, koji je njoj, Dori, tako naglo i dramatično promenio život.

DORA IDESOVA

„Slušaj sad ovo, ta tvoja Surmena...” – za vreme ručka joj je prišla koleginica Lenka Pavlikova, „pogledala si nekada u *Spisak*?”

Dora je zavrtela glavom. Nije znala, zašto bi trebalo. Spiskovi saradnika režima su uzbunjivali i talasali Republikom već dugo, ali nije mislila da bi sada, skoro devet godina posle revolucije, trebalo da uzbunjuju i nju.

„U stvari, ne znam kako bi to bilo u vezi sa tim tvojim istraživanjem, ali sam videla da je na tom spisku. Samo ime. Nekoliko redova je iznad mog strica, tako da nisam mogla da ne primetim. Pomislila sam da bi te možda zanimalo.”

Dori je zalupalo srce. Surmena u Spiskovima? Pobogu, zašto?

Osetila je iznemoglost, popela se dva sprata više i zatvorila u svoj kabinet.

Do tog trenutka mislila je da je već sve istražila, da joj nije promakao nijedan izvor, nijedan kontakt. Da za sve te godine koje je posvetila razotkrivanju Surmenine a zatim i sudbine ostalih boginja, nije ništa zanemarila i ništa previdela.

Bilo je to veoma naporno. Mnoge sate je provela u prašnjavim istraživačkim arhivima, prepešačila je desetine kilometara belokarpat-skih staza, povijena pod težinom ranca u kome je pored darova za one koji pamte, teglila i težak magnetofon sa dugačkim kablom, pred kojim na kraju nisu ni hteli da govore. Potrošila je mesece i godine sakupljajući sve ovo, što je sada pažljivo kategorizovano, fotografisano,

založeno, stavljeno u pregrade i debele fascikle, popisano i stavljeno u regale oko zida njenog kabineta. Ovde ulazi svakodnevno, kao u hram. Sa istim božanskim poštovanjem razgleda zidove, jer je pored njih u nekoliko metalnih polica stavljeno sve i sasvim spremno da se objavi, kao što je mislila do sada.

Ali, izgleda da se prevarila...

Dora je uznemireno koračala preko uzanog prostora svog kabineta, odbijajući da poveruje u ovu vest. Da se Lenka Pavlikova nije prevarila? Nije li se, možda, zbunila? Zašto bi Surmena bila u Spiskovima? Ipak, na kraju je sela pored kompjutera i na prezentacionim stranama gradske biblioteke potražila štampu Cibulkovih novina¹ sa spisikovima. Uveče, kad krene sa posla, proveriće.

Do tog vremena ostalo je još nekoliko sati i mučila ju je pomisao na njihovo sporo proticanje. Trudila se da se bar malo poveže sa prepodnevnom poslom – da završi započeto, ali uzalud. Pravila je greške, nije mogla da se usredsredi. Na kraju je shvatila da samo sedi za radnim stolom sa rukama na krilu i pogledom prelazi sa ekrana kompjutera na knjige i fajlove i ništa više. Ukratko, ovaj dan će svakako biti izgubljen. Sa uzdahom je krenula rukom ka knjizi u koju je malo ranije rasejano zurila. Bio je to povez sa fasciklama i obložen crnim platnom, na kome je zlatom bio utisnut naslov ŽITKOVSKJE BOGINJE. Ispod, njeno ime. Prvo izlaganje tog dugogodišnjeg, neprekidnog napora. Želela je da za njima, za boginjama, nešto ostane, neki trag. Njen diplomski rad.

Danas je rezervisana prema sadržaju svog rada. Ipak, morala je da im bude zahvalna zbog činjenice da su je krajem osamdesetih godina pustili ovde, u ove tajanstvene hodnike i tesne kabinete etnografskog instituta. Zahvaljujući njima, potvrdno je odgovoreno na njenu molbu i umesto da je smeste u neki regionalni muzej, omogućeno joj je da ostane u Brnu u Institutu za etnografiju i folkloristiku Akademije nauka, i što je najvažnije, bila je u blizini Jakuba. Ostavili su je ovde i posle revolucije, kada se cela institucija tresla iz temelja. Najverovatni-

¹ **Cibulkove novine, Cibulkovi spiskovi** –1992. godine se pojavio prvi, neoficijelni spisak saradnika tajne policije (StB) u *necenzurisanim* novinama (urednik Peter Cibulka). Spiskovi su sadržali imena saradnika, praćenih osoba i imena onih koji su odbili saradnju. Ovo prvo „divlje” izdanje, kasnije je postalo dostupno svima (verovatno se ne bi pojavilo, da mu nije prethodilo ovo prvo). Ministarstvo unutrašnjih poslova je dopunilo prethodna izdanja 2003. godine. (Prim. prev.)

je je to bilo zato što su i ona i njeno istraživanje bili malo konfliktni, a njen karakter malo probojan, pa u plitkom moru češke etnologije nije mogla da ugrozi nijednu fotelju iznad sebe, ni onu bivšu, a ni sadašnju. Sa brojnim člancima, konferencijskim doprinosima i pravim citatima, a bez ikakvih ambicija za karijerno uzdizanje i stalno udubljenja u svoje sopstvene stvari koje su se odvijale mimo toka atraktivnih tema za kojima su jurili oni borbeniji, bila je tamo, gde ostalima i odgovara: van bojnog polja. Zatvorena u svom radnom prostoru koji se godinama nije izmenio, radi na svom delu. Piše. Piše sada nov rad, kojim bi dopunila ono što nije mogla u svom diplomskom radu.

Samo, sa tim je sada kraj, mora da prestane. Ne može da nastavi dok ne vidi šta se skriva u samom telu arhiva Ministarstva unutrašnjih poslova, gde su pohranjene informacije o saradnicima Tajne policije. O cinkarošima i klevetnicima, špijunima i dostavljačima. Osetila je vrtoglavicu kad je te večeri zaista pronašla Surmenino ime. Zatvorila je Cibulkov spisak i ukočena dugo sedela nad njim, nesposobna da ustane i ode. Ovo neverovatno, ovo nepojamno saznanje, paralisalo ju je. Te noći, san joj je stigao tek u osvit.

Molbu za lustraciju poslala je u Ministarstvo odmah drugog dana: Surmenova Terezije (1910–1979), adresa Kopanjica Bedova, Žitkova br. 28, okrug Uhersko Hradište. Ovome je prethodilo nekoliko telefonskih poziva, a molbu je overilo matično odeljenje gradskog zvaničnog organa u Žitkovi, koje je posedovalo zvanični važeći dokument o srodstvu Dore i Surmene.

„Obaveštenje će vam stići za tri meseca”, bio je odgovor kada je kroz nekoliko dana proveravala da li su njenu molbu i tražena dokumenta dobili u Ministarstvu.

Od tog trenutka, preostalo joj je samo čekanje. Čekati strpljivo, dan za danom, nedelju za nedeljom, tri meseca.

Dok je čekala, ponovo je pregledala materijal koji je za sve ove godine pod njenim rukama narastao, preispitujući sopstvene stavove i zaključke. U mislima je crtala šemu događaja koji su se ticali života boginja i koji su izranjali iz duboke prošlosti a završavali na njenom radnom stolu. Bile su to sudbine mnogih nadaranih žena, od kojih je većinu poznavala, a mnogih se i prisećala. Sve to je njoj bilo jako dob-

ro znano, kao da se sve odigrava upravo sada ispred nje. Dovoljno je da zatvori oči i uroni u unutrašnji svet, i već je tamo, u kraju boginja na Žitkovi, u seoskoj porodičnoj kući sa Jakubom ili Surmenom... Sve ove godine koje su proveli odvojeni i razvejani u raznim delovima Moravskog kraja – svako na drugom mestu i svako sam – verovatno je preživela zahvaljujući ovim predstavama koje su pristizale kad god bi ih dozvala u svest. Bez njih bi svakako poludela, i u internatu a kasnije i u Brnu. Pa i sada je ta sećanja snaže. Punija su i živopisnija čim sazna za nešto što se uklopi u još uvek nesređeni mozaik istorije žitkovskog roda boginja, bilo da je u pitanju slučaj onih boginja koje su bile osuđivane za vradžbine, ili onih koje je još pre nekoliko decenija gonio uherskogradiški sud. Iz dokumenata koje je pronašla o njima, izgledalo joj je kao da ih je poznavala tako detaljno, kao i Surmenu. Mada – da li ju je zaista poznavala?

Od trenutka kada je potvrđeno da je Surmena imala nešto zajedničko sa StB², Doru su potresale sumnje. Uz to je još postajala i nervozna, a ta njena nervoza je narastala sa približavanjem datuma kada treba da bude doneto tromesečno rešenje. Stalo joj je bilo da sazna rezultat, mada ga se i pribojavala. Kod nje su se strah i želja isprepletali.

Na kraju nije izdržala i poslednjeg dana trećeg meseca, pozvala je arhiv.

„Lustracija još nije dovršena, vi ste na listi čekanja”, zvučao je ravnodušni odgovor referentkinje.

Doru je to iznenadilo. Kako je to moguće da za nju nemaju nikakav izveštaj? Da li je moguće da je Surmenina dokumentacija izgubljena? Ili da neće da joj je daju? Bila je u panici danima i nedeljama, i činilo joj se da će eksplodirati od napetosti.

Sve dok jednog jutra, tišinu njenog kabineta nije prekinuo snažan zvuk telefona.

„Imamo za vas tu dokumentaciju. Surmenova Terezija (1910–1979), nije saradnik, već praćena osoba. Kad ćete doći?” – upitao je hladno glas sa druge strane.

² Skraćena za TAJNA POLICIJA, (Prim. prev.)